

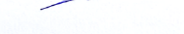
Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра теорії та практики перекладу романських мов імені Миколи
Зерова

ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ
УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ПОЛІТИЧНОГО ТРАКТАТУ
НІККОЛО МАК'ЯВЕЛЛІ «ДЕРЖАВЕЦЬ»

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студента 4 курсу бакалаврату
освітньої програми «*Переклад з*
італійської та з англійської мов»,
спеціальність – *035 Філологія*
Назарій Валентинович ОНЕНКО

Науковий керівник:
к.філол.н., доц. Тетяна КАЧАНОВСЬКА
Рецензент:
д.філол.н., проф. Руслана САВЧУК

«Допущено до захисту»
на засіданні кафедри
теорії та практики перекладу
романських мов імені Миколи Зерова
Протокол № 9/1-3 від «26» червня 2024 року

завідувач кафедри (підпис)
д.філол.н., проф. Ірина СМУЩИНСЬКА

КИЇВ
2024

АНОТАЦІЯ

Наша робота полягає в дослідженні жанрово-стилістичних особливостей перекладу політичного трактату Нікколо Мак'явеллі «Державець» на українську мову. Аналіз жанрово-стилістичних особливостей перекладу політичного трактату «Державець» італійського мислителя Нікколо Мак'явеллі є актуальним дослідженням, яке сприяє глибшому розумінню перекладацьких викликів та методів. Актуальність роботи полягає в узагальненні методів перекладу та використанні перекладацьких трансформацій при перекладі політичних текстів з італійської мови на українську мову.

Об'єктом дослідження є жанрово-стилістичні особливості політичного трактату Нікколо Мак'явеллі «Державець». Предметом дослідження є специфіка перекладу цих особливостей українською мовою. Метою нашого дослідження є виявлення ключових аспектів і викликів, з якими стикаються перекладачі при передачі жанрових і стилістичних елементів оригіналу, а також розробка рекомендацій для забезпечення адекватності та точності перекладу.

Переклад політичного трактату «Державець» Нікколо Мак'явеллі є певним викликом для перекладачів через різницю в історичному та культурному контексті, а також через специфіку політичної термінології та стилістичних засобів, які використовуються в оригіналі. У процесі дослідження було виявлено, що збереження багатозначності політичних термінів, таких як "virtù", "fortuna" та "tiranno", є критично важливим для адекватного перекладу.

Аналізуючи переклад жанрово-стилістичних особливостей у трактаті «Державець», можна визначити, що найпоширенішими стратегіями перекладу є транспозиція, модуляція, адаптація, додавання пояснень, калькування, омітання та компенсація. Ці стратегії

допомагають зберегти культурний контекст і зрозумілість для української аудиторії.[1]

Ключові слова: жанрово-стилістичні особливості, політична термінологія, перекладацькі трансформації, риторичні прийоми, історичний контекст, адаптація, метафори, аналогії, афоризми, інтертекстуальність, функціональний відповідник.

SUMMARY

This thesis explores the genre and stylistic features of translating Niccolò Machiavelli's political treatise "The Prince" into Ukrainian. The analysis of the genre and stylistic peculiarities of the translation of Machiavelli's treatise is a relevant study that contributes to a deeper understanding of translation challenges and methods. The relevance of this work lies in the generalization of translation methods and the use of translation transformations in translating political texts from Italian to Ukrainian.

The object of this study is the genre and stylistic features of Niccolò Machiavelli's political treatise "The Prince." The subject of the study is the specifics of translating these features into Ukrainian. The aim of our research is to identify key aspects and challenges that translators face when conveying the genre and stylistic elements of the original, and to develop recommendations to ensure the adequacy and accuracy of the translation.

Translating Niccolò Machiavelli's political treatise "The Prince" presents a significant challenge for translators due to differences in historical and cultural contexts, as well as the specific political terminology and stylistic devices used in the original. The study reveals that preserving the polysemy of political terms such as "virtù," "fortuna," and "tiranno" is crucial for an adequate translation.

Analyzing the translation of genre and stylistic features in "The Prince," we found that the most common translation strategies are transposition, modulation, adaptation, addition of explanations, calquing, omission, and compensation. These strategies help preserve the cultural context and ensure clarity for the Ukrainian audience.

Keywords: genre and stylistic features, political terminology, translation transformations, rhetorical devices, historical context, adaptation, metaphors, analogies, aphorisms, intertextuality, functional equivalent.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
SUMMARY	4
ВСТУП	7
РОЗДІЛ I. ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ПОЛІТИЧНОГО ТРАКТАТУ НІККОЛО МАК'ЯВЕЛЛІ «ДЕРЖАВЕЦЬ».....	10
1.1 Жанрові особливості політичного трактату «Державець».....	10
1.2 Визначення жанру «Державця».	13
1.3 Вплив жанру на стиль написання та структуру тексту . Стилiстичнi особливостi оригiнального тексту «Державця»	15
1.4 Аналіз стилістичних прийомів, використаних Мак'явеллі.	17
1.5 Основні перекладацькі трансформації при перекладі «Державця» українською мовою . Види перекладацьких трансформацій.	19
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ В ПОЛІТИЧНОМУ ТРАКТАТІ «ДЕРЖАВЕЦЬ» НІККОЛО МАК'ЯВЕЛЛІ	23
2.1 Особливості перекладу політичної термінології.	23
2.2 Вплив культурного контексту на переклад політичних концепцій	26
2.3 Передача стилістичних засобів та риторичних прийомів у перекладі «Державця»	29
2.4 Приклади риторичних прийомів у тексті та їхній переклад	33
ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43
RIASUNTO	46

ВСТУП

Переклад політичних текстів є однією з найскладніших і водночас найцікавіших задач у перекладацькій практиці. У сучасному глобалізованому світі, де комунікація між країнами та культурами стає все більш інтенсивною, точний та адекватний переклад політичних трактатів набуває особливого значення. Від перекладача вимагається не лише глибоке розуміння політичних концепцій та термінології, але й здатність передати авторський стиль і тон, зберігаючи водночас чіткість і точність викладу. Це особливо важливо у випадку текстів, які мають великий вплив на політичну думку та ідеологію.

Політичний трактат Нікколо Мак'явеллі "Державець" (або "Принц") є одним із найвизначніших творів у світовій політичній літературі. Написаний у 1513 році, цей трактат став важливим джерелом для політичних теоретиків і практиків, які шукали відповіді на питання про природу влади, лідерства та управління державою. У трактаті "Державець" Мак'явеллі надає практичні поради правителям щодо збереження та зміцнення їх влади, використовуючи приклади з історії та власні спостереження. [2] Трактат став класикою політичної літератури завдяки своїй глибокій аналітичній природі та реалістичному підходу до політики. **Актуальність теми дослідження** зумовлена важливістю точного та адекватного перекладу політичних текстів, які впливають на формування політичної свідомості та культури. У цьому контексті переклад "Державця" українською мовою становить особливий інтерес, оскільки дозволяє зрозуміти, як адаптуються політичні концепції та стилістичні особливості оригіналу до українського мовного та культурного середовища. Адже кожен переклад — це не просто передача змісту, але й передача культурного контексту, який може суттєво вплинути на сприйняття тексту.[3]

Метою дослідження є визначення жанрово-стилістичних особливостей перекладу трактату Нікколо Мак'явеллі "Державець" українською мовою. Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання: аналіз жанрових та стилістичних особливостей оригінального тексту, виявлення основних перекладацьких трансформацій, що використовуються при перекладі, та дослідження впливу культурного контексту на переклад політичних концепцій і термінів.

Об'єктом дослідження є текст трактату "Державець" та його українські переклади. Предметом дослідження є жанрово-стилістичні особливості перекладу цього тексту.

Для досягнення мети роботи використовувалися такі методи: порівняльний аналіз, що дозволяє визначити відмінності між оригіналом та перекладом; лінгвістичний аналіз, що допомагає дослідити мовні засоби; та стилістичний аналіз, що виявляє особливості стилю, характерні для тексту Мак'явеллі та їх адаптацію у перекладі. Порівняльний аналіз включає детальне зіставлення оригінального тексту та перекладу, що дає можливість виявити специфіку адаптації оригіналу до українського культурного контексту.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному підході до аналізу перекладу політичного трактату "Державець" українською мовою, що включає жанрові, стилістичні та культурні аспекти. Результати дослідження можуть бути використані при аналізі різних жанрів, оскільки сприятимуть розширенню знань про застосування багатьох стилів мови та їхнього відтворення при перекладі. Це особливо важливо для перекладачів, які працюють з політичною літературою, оскільки допоможе їм розробити ефективні стратегії перекладу.

Практичне значення цього дослідження полягає в тому, що аналіз жанрово-стилістичних особливостей перекладу "Державця" є важливим поштовхом для подальшого удосконалення перекладацької науки і може

бути застосований при вивченні та викладанні теорії та практики перекладу. Вивченням жанрово-стилістичних особливостей політичних текстів займалися багато вітчизняних та іноземних дослідників, зокрема, у контексті перекладу політичних трактатів, але відсутність комплексного дослідження з теми жанрово-стилістичних особливостей перекладу трактату "Державець" українською мовою свідчить про його право на існування та актуальність у контексті вищевказаних робіт і проблематики питання.

Матеріал дослідження складає трактат Нікколо Мак'явеллі "Державець" та його український переклад. Об'єктом дослідження є жанрово-стилістичні проблеми перекладу цього політичного тексту. Предметом дослідження є стилістичні засоби в українському перекладі та італійському оригіналі.

Досягнення визначеної мети передбачає виконання наступних завдань:

1. охарактеризувати жанрові особливості трактату "Державець";
2. проаналізувати стилістичні особливості оригінального тексту;
3. провести контрастивно-перекладознавчий аналіз стилістичних елементів у художньому перекладі;
4. порівняти основні прийоми відтворення українською мовою стилістичних явищ у тексті;
5. обґрунтувати використання перекладацьких трансформацій для розв'язання стилістичних проблем перекладу.

Таким чином, дане дослідження сприятиме глибшому розумінню жанрово-стилістичних особливостей перекладу політичних текстів і допоможе удосконалити практику перекладу політичної літератури українською мовою. Розширення знань про перекладацькі техніки та методики дозволить зберегти оригінальний зміст та стиль текстів, що має велике значення для подальшого розвитку перекладацької практики.

РОЗДІЛ I. ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ПОЛІТИЧНОГО ТРАКТАТУ НІККОЛО МАК'ЯВЕЛЛІ «ДЕРЖАВЕЦЬ»

1.1 Жанрові особливості політичного трактату «Державець»

Політичний трактат Нікколо Мак'явеллі "Державець" є одним із найвизначніших творів політичної літератури епохи Відродження. Жанрові особливості цього трактату визначаються його метою, структурою, стилем та підходом до викладу матеріалу, що робить його унікальним у контексті політичної думки. Цей трактат, написаний у 1513 році, став важливою віхою у розвитку політичної теорії і до сьогодні залишається актуальним і предметом численних досліджень.

Основною метою "Державця" є надання практичних порад правителям щодо збереження і зміцнення їх влади. Мак'явеллі не лише описує ідеальний образ правителя, але й пропонує конкретні стратегії і тактики, що можуть бути застосовані для досягнення політичних цілей. Цей прагматичний підхід є однією з ключових жанрових особливостей трактату, відрізняючи його від філософських трактатів, зосереджених на теоретичних питаннях політики. Мак'явеллі вважає, що успішний правитель повинен бути готовим діяти безкомпромісно, коли цього вимагає ситуація, і часто це означає відступ від традиційних моральних норм. Цей аспект трактату викликав багато дискусій і критики, але водночас і захоплення за його реалістичність і практичність.[4]

Структура "Державця" є чіткою і логічно організованою. Трактат складається з двадцяти шести глав, кожна з яких присвячена окремому аспекту політичного управління. Ці розділи можна умовно поділити на три частини: аналіз типів держав і правління, опис методів утримання влади та рекомендації щодо поведінки правителя. Така структура дозволяє читачеві

легко орієнтуватися в тексті і знаходити потрібну інформацію, що підкреслює його практичну спрямованість. Чітка організація змісту також свідчить про систематичний підхід автора до викладу своїх думок і робить трактат більш доступним для розуміння і застосування.[5]

Стиль Мак'явеллі в "Державці" характеризується ясністю, стислістю та лаконічністю. Автор уникає складних синтаксичних конструкцій і використовує просту, зрозумілу мову. Це сприяє досягненню основної мети трактату — наданню практичних порад, які легко запам'ятовуються і можуть бути застосовані на практиці. Мак'явеллі часто вдається до використання риторичних запитань, афоризмів та прикладів з історії, що робить текст більш переконливим і живим. Його стиль поєднує в собі наукову строгість і доступність викладу, що робить трактат зрозумілим як для освічених правителів, так і для широкого кола читачів. Примітно, що Мак'явеллі не боїться вдаватися до емоційних звернень, які підкреслюють важливість його порад і рекомендацій.

Однією з ключових жанрових особливостей "Державця" є реалістичний підхід до політики. Мак'явеллі аналізує політичні процеси і явища, виходячи з реальних фактів та подій, а не з ідеальних уявлень про те, якими вони повинні бути. Він вважає, що політика має бути вільною від моральних і етичних обмежень, якщо це необхідно для збереження і зміцнення влади. Цей прагматичний і навіть цинічний підхід викликав багато дискусій і зробив "Державця" одним з найконтroversійніших творів в історії політичної думки. Мак'явеллі стверджує, що правитель повинен бути готовим до застосування будь-яких засобів для досягнення своїх цілей, і це включає обман, насильство і маніпуляції. Такий підхід, відомий як мак'явеллізм, до сьогодні викликає суперечки, але водночас є предметом захоплення за свою відвертість і реалізм.[13]

Мак'явеллі широко використовує історичні приклади для ілюстрації своїх тез. Він звертається до історії стародавнього Риму, середньовічної

Європи та сучасних йому подій, щоб показати, як різні правителі досягали успіху або зазнавали поразки. Використання історичних прикладів додає тексту наукової ваги і робить його аргументацію більш переконливою. Це також підкреслює аналітичний характер роботи, де історичні факти слугують основою для висновків і рекомендацій. Мак'явеллі аналізує дії таких видатних історичних постатей, як Олександр Великий, Юлій Цезар, а також сучасних йому правителів, таких як Чезаре Борджіа, показуючи, як їхні дії можуть служити прикладом для майбутніх лідерів. Такий підхід не тільки надає трактату історичної глибини, але й демонструє його актуальність для різних епох.[1]

На відміну від багатьох інших політичних трактатів свого часу, "Державець" не містить утопічних ідей або описів ідеального суспільства. Мак'явеллі не ставить перед собою мету створити модель ідеальної держави, а натомість аналізує реальні проблеми і пропонує практичні рішення. Ця відсутність утопічності робить трактат надзвичайно актуальним і практичним, оскільки він орієнтований на вирішення конкретних політичних проблем, з якими стикаються правителі. Мак'явеллі стверджує, що політика повинна бути адаптивною і гнучкою, що правитель повинен вміти змінювати свої дії відповідно до обставин, а не дотримуватися жорстких принципів. Такий прагматичний підхід, що відкидає ідеалізм і моралізаторство, був новаторським для свого часу і залишається важливим для сучасної політичної думки.

Жанрові особливості "Державця" також включають його спрямованість на практичне застосування. Мак'явеллі не обмежується загальними роздумами про політику, а надає конкретні поради і стратегії, які можуть бути використані правителями для зміцнення їхньої влади. Це робить трактат своєрідним посібником для правителів, де кожен розділ містить конкретні рекомендації щодо різних аспектів політичного управління. Мак'явеллі підкреслює важливість вирішення конкретних

політичних завдань і адаптації до змінних обставин. Він акцентує увагу на необхідності враховувати як внутрішні, так і зовнішні фактори, що впливають на державу, і пропонує правителям завжди бути готовими до дій у відповідь на виклики. Жанрові особливості політичного трактату "Державець" визначаються його прагматичним підходом, чіткою структурою, ясним стилем, реалістичністю та використанням історичних прикладів. Ці особливості роблять "Державця" унікальним твором у політичній літературі і забезпечують його тривалу популярність і вплив на політичну думку. Аналіз жанрових характеристик цього трактату допомагає краще зрозуміти його значення і внесок у розвиток політичної теорії та практики. Мак'явеллі ставить перед собою завдання створити реалістичний і практичний посібник для правителів, що враховує всі аспекти політичного управління і пропонує конкретні рішення для різних ситуацій. Цей підхід, що поєднує теоретичні знання з практичними порадами, робить "Державця" одним із найважливіших творів у історії політичної думки. [7]

1.2 Визначення жанру «Державця»

Політичний трактат Нікколо Мак'явеллі "Державець" є одним із найвидатніших зразків політичної літератури епохи Відродження. Визначення жанру цього твору вимагає врахування його змісту, стилю та цілей, які ставив перед собою автор. "Державець" поєднує в собі риси кількох літературних жанрів, таких як політичний трактат, практичний посібник для правителів, історичний аналіз та навіть філософське дослідження. [5]

У першу чергу, "Державець" є політичним трактатом. Цей жанр передбачає глибоке дослідження політичних процесів, структур та механізмів влади. Мак'явеллі аналізує природу політичної влади, методи її

здобуття та утримання, а також взаємовідносини між правителем і підданими. Він детально розглядає різні форми державного устрою, зокрема монархію, республіку та тиранію, оцінюючи їх переваги та недоліки. Політичний трактат, як жанр, спрямований на теоретичне обґрунтування і практичні рекомендації у сфері політики, що чітко проявляється у "Державці". [6]

Крім того, "Державець" можна вважати практичним посібником для правителів. Мак'явеллі надає конкретні поради щодо управління державою, збереження влади та ефективного керівництва. Ці рекомендації базуються на реальних прикладах з історії та сучасної політики, що робить їх практично значущими. Мак'явеллі розглядає різноманітні ситуації, з якими може зіткнутися правитель, та пропонує стратегії їх вирішення. Такий підхід дозволяє класифікувати "Державця" як посібник з політичного управління, що орієнтований на практичне застосування знань.

"Державець" також містить елементи історичного аналізу. Мак'явеллі активно використовує приклади з історії, щоб ілюструвати свої тези та рекомендації. Він звертається до подій античності, середньовіччя та сучасності, аналізуючи дії видатних правителів та політичних діячів. Історичні паралелі дозволяють автору показати, як ті чи інші стратегії та рішення впливали на політичний процес та стабільність держави. Такий підхід не тільки додає аргументації ваги, але й робить трактат більш переконливим та науково обґрунтованим. [7]

Філософське дослідження також є важливою складовою жанру "Державця". Мак'явеллі розмірковує над природою влади, людської поведінки, моральності та етики у політиці. Він висуває ідею, що політика повинна бути вільною від моральних обмежень, якщо це необхідно для досягнення державних цілей. Цей цинічний та прагматичний погляд на політику відрізняється від традиційного морально-етичного підходу, що був поширений у його часи. Мак'явеллі ставить під сумнів усталені

моральні норми і пропонує новий, більш реалістичний підхід до політичного управління, що надає його твору філософської глибини.

Отже, "Державець" є багатограним твором, що поєднує в собі риси політичного трактату, практичного посібника, історичного аналізу та філософського дослідження. Така жанрова багатогранність робить цей трактат унікальним і визначає його важливе місце в історії політичної думки. "Державець" залишається актуальним і сьогодні, оскільки його ідеї та рекомендації продовжують впливати на політичну практику та теорію, надихаючи нові покоління політиків і вчених на дослідження та обговорення питань влади, лідерства та управління.

1.3 Стилiстичнi особливостi оригiнального тексту «Державця»

Аналіз стилістичних прийомів, використаних Мак'явеллі, виявляє глибоку продуманість та ефективність його викладу, які сприяють досягненню основної мети твору – передати практичні поради правителям щодо збереження і зміцнення влади. Мак'явеллі використовує низку стилістичних засобів, таких як ясність і стислість викладу, риторичні запитання, афоризми та історичні приклади, що робить його трактат "Державець" не лише інформативним, але й переконливим.

Однією з головних стилістичних особливостей "Державця" є ясність і стислість викладу. Мак'явеллі уникає складних синтаксичних конструкцій і використовує просту, зрозумілу мову. Цей підхід забезпечує легкість сприйняття тексту широким колом читачів, що є особливо важливим для політичного трактату, метою якого є передача практичних рекомендацій. Чітка і лаконічна мова дозволяє читачам швидко зрозуміти і запам'ятати основні тези автора, що сприяє ефективності його порад. [8]

Риторичні запитання є важливим стилістичним засобом, який часто використовує Мак'явеллі. Вони допомагають залучити читача до активного

роздуму над поставленими питаннями і роблять текст більш динамічним. Риторичні запитання також підкреслюють впевненість автора у своїх твердженнях і надають тексту аргументативної сили. Наприклад, розглядаючи поведінку правителів, Мак'явеллі часто ставить запитання, на які сам дає відповіді, таким чином підкреслюючи логічну послідовність своїх аргументів і змушуючи читача замислитися над запропонованими рішеннями.

Афоризми і крилаті вислови є характерною рисою стилю Мак'явеллі. Вони роблять текст більш запам'ятовуваним і служать засобом узагальнення і підкреслення ключових ідей. Наприклад, відомий афоризм Мак'явеллі "Мета виправдовує засоби" відображає одну з основних ідей трактату – прагматичний підхід до політики, де моральні норми можуть бути підпорядковані політичній необхідності. Такі афоризми допомагають конденсувати складні політичні концепції у зрозумілі і легко запам'ятовувані вислови, що сприяє їх широкому розповсюдженню і впливу.

Історичні приклади, які широко використовуються в "Державці", є ще одним важливим стилістичним засобом. Мак'явеллі звертається до історії стародавнього Риму, середньовічної Європи та сучасних йому подій, щоб показати, як різні правителі досягали успіху або зазнавали поразки. Використання історичних прикладів додає тексту наукової ваги і робить аргументацію Мак'явеллі більш переконливою. Ці приклади служать не лише для ілюстрації тез автора, але й для надання конкретних доказів ефективності запропонованих стратегій.

Роль стилю у донесенні політичних ідей у трактаті "Державець" є надзвичайно важливою. Мак'явеллі використовує свій стиль для того, щоб зробити політичні ідеї більш доступними і зрозумілими для читачів. Ясність і стислість викладу забезпечують швидке і точне сприйняття інформації, що є критично важливим для політичного трактату. Риторичні запитання і

афоризми допомагають підкреслити основні тези і зробити їх більш запам'ятовуваними, а історичні приклади надають тексту наукової ваги і роблять аргументацію більш переконливою.

Стилістичні особливості оригінального тексту "Державця" грають ключову роль у донесенні політичних ідей Мак'явеллі. Використання ясної і стислій мови, риторичних запитань, афоризмів та історичних прикладів дозволяє автору не лише передати свої ідеї, але й зробити їх зрозумілими, запам'ятовуваними і переконливими для читача. Це робить "Державця" одним із найважливіших і найвпливовіших творів у історії політичної думки.

1.4 Основні перекладацькі трансформації при перекладі «Державця» українською мовою

Переклад політичного трактату Нікколо Мак'явеллі «Державець» українською мовою є складним завданням, яке вимагає від перекладача не лише досконалого знання італійської та української мов, але й глибокого розуміння політичного контексту, історичних реалій та культурних особливостей обох країн. При перекладі «Державця» українською мовою використовуються різноманітні перекладацькі трансформації, що дозволяють передати зміст, стиль та тон оригіналу максимально точно і адекватно. [12]

Транспозиція – це зміна граматичної категорії при перекладі. Вона є необхідною, коли структури речень в італійській та українській мовах відрізняються. Наприклад, італійська мова часто використовує дієприкметникові звороти, які можуть бути складними для прямого перекладу українською. У таких випадках перекладач перетворює дієприкметниковий зворот на підрядне речення, що забезпечує збереження змісту та читабельність тексту.

Модуляція – це зміна точки зору або логічної структури речення при перекладі. Цей прийом використовується для того, щоб передати значення фрази більш природно для українського читача. Наприклад, фраза "Il fine giustifica i mezzi" може бути перекладена не буквально, а з урахуванням українських мовних особливостей як "Мета виправдовує засоби".

Адаптація – це перекладацька трансформація, яка використовується для передачі реалій, що не мають прямого відповідника в українській культурі. Це може включати зміну назв, реалій або навіть цілих фраз для того, щоб зробити текст зрозумілим і близьким українському читачеві. Наприклад, італійські політичні терміни або історичні події можуть бути адаптовані через пояснення або заміну на українські еквіваленти.

Калькування – це дослівний переклад стійких виразів або термінів з італійської мови на українську. Це дозволяє зберегти унікальну стилістику та атмосферу оригінального тексту. Проте калькування може бути проблематичним, якщо вирази не мають аналогів в українській мові або можуть бути незрозумілими для читача. Тому перекладачі часто використовують цей прийом у поєднанні з іншими методами, такими як пояснювальні примітки.

Додавання інформації – це трансформація, при якій перекладач додає пояснювальні деталі або контекстуальні підказки для полегшення розуміння тексту. Цей прийом особливо корисний при перекладі історичних або культурних реалій, які можуть бути незрозумілими для українського читача. Наприклад, опис подій або понять, що мають значення в італійському контексті, але є малозрозумілими для українського читача, може бути доповнений короткими поясненнями.

Омітання – це перекладацька трансформація, при якій деякі частини тексту можуть бути свідомо пропущені, якщо вони не мають важливого значення для основного змісту або можуть створити зайві труднощі для

читача. Проте цей прийом має використовуватися обережно, щоб не втратити важливу інформацію і не спотворити зміст оригіналу.

Компенсація – це прийом, при якому втрата певного стилістичного або семантичного елемента в одному місці тексту компенсується додаванням або підсиленням іншого елемента в іншому місці. Наприклад, якщо якийсь риторичний прийом не може бути адекватно переданий в конкретному реченні, перекладач може використати інший стилістичний засіб в наступному реченні для збереження загального стилю тексту.

1.5 Основні перекладацькі трансформації при перекладі «Державця» українською мовою

Переклад політичного трактату Нікколо Мак'явеллі «Державець» українською мовою є складним завданням, яке вимагає від перекладача не лише досконалого знання італійської та української мов, але й глибокого розуміння політичного контексту, історичних реалій та культурних особливостей обох країн. При перекладі «Державця» українською мовою використовуються різноманітні перекладацькі трансформації, що дозволяють передати зміст, стиль та тон оригіналу максимально точно і адекватно.

Транспозиція є однією з основних трансформацій, що використовуються при перекладі. Вона полягає у зміні граматичної категорії при перекладі, що необхідно, коли структури речень в італійській та українській мовах відрізняються. Наприклад, в італійській мові часто використовуються дієприкметникові звороти, які можуть бути складними для прямого перекладу українською мовою. У таких випадках перекладач перетворює дієприкметниковий зворот на підрядне речення, що забезпечує збереження змісту та читабельність тексту. Наприклад, фраза "Un principe deve tenere conto di tutto quello che può portargli pericolo" у перекладі стає

"Правитель повинен враховувати все, що може становити для нього небезпеку", де дієприкметниковий зворот "che può portargli pericolo" перетворений на підрядне речення.[15]

Модуляція полягає у зміні точки зору або логічної структури речення при перекладі. Цей прийом використовується для того, щоб передати значення фрази більш природно для українського читача. Наприклад, фраза "Il fine giustifica i mezzi" може бути перекладена не буквально, а з урахуванням українських мовних особливостей як "Мета виправдовує засоби". Така модуляція дозволяє зберегти зміст і одночасно зробити фразу більш зрозумілою та звичною для українського читача.

Адаптація використовується для передачі реалій, що не мають прямого відповідника в українській культурі. Це може включати зміну назв, реалій або навіть цілих фраз для того, щоб зробити текст зрозумілим і близьким українському читачеві. Наприклад, італійські політичні терміни або історичні події можуть бути адаптовані через пояснення або заміну на українські еквіваленти. Прикладом може бути переклад фрази "La battaglia di Marciانو" як "Битва при Марчіано", де назва битви адаптована до української мови без зміни змісту.

Калькування полягає у дослівному перекладі стійких виразів або термінів з італійської мови на українську. Це дозволяє зберегти унікальну стилістику та атмосферу оригінального тексту. Проте калькування може бути проблематичним, якщо вирази не мають аналогів в українській мові або можуть бути незрозумілими для читача. Наприклад, фраза "Lo stato di necessità" перекладається як "Стан необхідності", що є дослівним перекладом італійського виразу і зберігає його стилістичні особливості.

Додавання інформації використовується для полегшення розуміння тексту. Цей прийом особливо корисний при перекладі історичних або культурних реалій, які можуть бути незрозумілими для українського читача. Наприклад, опис подій або понять, що мають значення в

італійському контексті, але є малозрозумілими для українського читача, може бути доповнений короткими поясненнями. Фраза "Cesare Borgia fu un esempio di virtù e di crudeltà" перекладається як "Чезаре Борджіа був прикладом як доблесті, так і жорстокості", де додано "як" і "так і" для полегшення розуміння і збереження балансу речення.

Омітання полягає у свідомому пропусканні деяких частин тексту, якщо вони не мають важливого значення для основного змісту або можуть створити зайві труднощі для читача. Проте цей прийом має використовуватися обережно, щоб не втратити важливу інформацію і не спотворити зміст оригіналу. Наприклад, фраза "I Medici hanno saputo governare con saggezza" може бути перекладена як "Медичі вміли правити мудро", де опущено "hanno saputo" як надлишковий елемент без втрати змісту.

Компенсація передбачає додавання або підсилення іншого елемента в іншому місці тексту для збереження загального стилю. Наприклад, якщо якийсь риторичний прийом не може бути адекватно переданий в конкретному реченні, перекладач може використати інший стилістичний засіб в наступному реченні для збереження загального стилю тексту. Фраза "La fortuna è donna e bisogna, volendola tenere sotto, batterla e urtarla" перекладається як "Фортуна — це жінка, і щоб її підкорити, потрібно бути рішучим і сміливим", де оригінальне висловлювання про «биття і ударяння» замінено на більш прийнятні в українському контексті «рішучість і сміливість», зберігаючи загальну ідею.

Переклад "Державця" українською мовою вимагає ретельного використання всіх зазначених трансформацій для збереження оригінальної стилістики та забезпечення зрозумілості тексту для українського читача. Врахування культурних, історичних та мовних відмінностей дозволяє створити переклад, який не лише передає зміст оригіналу, але й зберігає його унікальну атмосферу та стиль. Ці трансформації допомагають

перекладачам знайти баланс між дослівним перекладом і адаптацією тексту до українського контексту, що є ключовим завданням у процесі перекладу політичних текстів.

РОЗДІЛ II
АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ
В ПОЛІТИЧНОМУ ТРАКТАТІ «ДЕРЖАВЕЦЬ»
НІККОЛО МАК'ЯВЕЛЛІ

2.1 Особливості перекладу політичної термінології

Переклад політичної термінології у трактаті Нікколо Мак'явеллі «Державець» є складним завданням, що вимагає від перекладача не лише високої мовної компетентності, але й глибокого розуміння політичного контексту, історичних реалій та культурних особливостей. Політичні терміни, використані Мак'явеллі, мають багатозначне і специфічне значення, яке може суттєво відрізнятися від сучасного розуміння цих термінів. При перекладі необхідно враховувати низку особливостей, щоб передати зміст, стиль і тон оригіналу максимально точно і адекватно.

Однією з ключових особливостей перекладу політичної термінології є полісемія термінів, тобто їх багатозначність. Наприклад, термін "virtù" у контексті Мак'явеллі означає не лише звичайну чесноту або доблесть, але й здатність правителя діяти ефективно і успішно, використовуючи свої здібності і ресурси для досягнення поставлених цілей. У реченні "Il principe deve mostrare virtù in ogni sua azione" ("Правитель повинен проявляти virtù у кожній своїй дії"), перекладач може використати слова "вміння і доблесть", щоб адекватно передати значення терміну "virtù", враховуючи його багатозначність і контекст.

Ще одним прикладом є термін "fortuna", який у трактаті означає не лише долю або фортуна, але й сукупність зовнішніх обставин, які можуть впливати на успіх правителя. Мак'явеллі підкреслює, що хоча правитель не може контролювати фортуна, він може підготуватися до неї і використовувати її на свою користь. У реченні "La fortuna è una forza

imprevedibile che può cambiare il destino di un principe" ("Фортуна – це непередбачувана сила, яка може змінити долю правителя"), перекладач може використати терміни "зовнішні обставини" або "випадковість", щоб зберегти ширше значення терміну "fortuna".

Переклад політичної термінології також потребує врахування історичного контексту. Політичні терміни мають специфічне значення у певний історичний період, яке може відрізнятися від сучасного розуміння. Наприклад, термін "repubblica" у трактаті "Державець" не обмежується сучасним значенням "республіка". У контексті Мак'явеллі цей термін охоплює широкий спектр форм правління, включаючи олігархічні та демократичні режими. У реченні "Una repubblica deve essere ben governata per mantenere la libertà dei suoi cittadini" ("Республіка повинна бути добре керованою, щоб зберегти свободу своїх громадян"), перекладач має враховувати історичний контекст і можливо додати пояснення, що термін "repubblica" охоплює різні форми правління.

Адаптація до культурного контексту є ще однією важливою особливістю перекладу політичної термінології. Деякі політичні терміни мають специфічне значення в культурному контексті, який може бути незрозумілим для читачів іншої культури. Наприклад, термін "tiranno" у трактаті Мак'явеллі може мати як негативне, так і нейтральне значення, залежно від контексту. У реченні "Un buon tiranno deve sapere come guadagnarsi il rispetto del popolo" ("Добрий тиран повинен знати, як завоювати повагу народу"), перекладач може використати термін "правитель" або "владоможець", додаючи пояснення про специфіку поняття "тиран" у контексті Мак'явеллі.

При перекладі політичної термінології важливу роль відіграє транспозиція, або зміна граматичної категорії. Наприклад, італійська мова часто використовує інфінітивні конструкції, які можуть бути складними для прямого перекладу українською мовою. У таких випадках перекладач

перетворює інфінітивні конструкції на підрядні речення. Речення "Governare uno stato richiede grande saggezza" ("Керувати державою вимагає великої мудрості") може бути перекладене як "Керування державою вимагає великої мудрості", де інфінітив "Governare" перетворено на підрядне речення "Керування".

Модуляція, або зміна точки зору чи логічної структури речення, також є важливою при перекладі політичних термінів. Наприклад, фраза "Il potere assoluto può corrompere anche il più virtuoso dei principi" може бути перекладена як "Абсолютна влада може розбещувати навіть найчеснішого правителя". Ця модуляція дозволяє зберегти зміст і одночасно зробити фразу більш зрозумілою та звичною для українського читача.

Додавання пояснень є корисним для полегшення розуміння тексту, особливо при перекладі історичних або культурних реалій. Наприклад, речення "I Medici sono un esempio di una famiglia che ha saputo consolidare il proprio potere attraverso alleanze strategiche" ("Медичі є прикладом родини, яка змогла консолідувати свою владу через стратегічні союзи") може бути перекладено з додаванням пояснень про історичний контекст правління Медичі, щоб зробити текст зрозумілішим для українського читача.

Калькування, або дослівний переклад стійких виразів, дозволяє зберегти унікальну стилістику оригінального тексту. Наприклад, фраза "Lo stato di emergenza" може бути перекладена як "Стан надзвичайної ситуації", зберігаючи стилістичні особливості і роблячи текст зрозумілим для українського читача.

Омітання деяких частин тексту може бути корисним, якщо вони не мають важливого значення для основного змісту або можуть створити зайві труднощі для читача. Наприклад, речення "Il principe deve avere la caracità di adattarsi alle circostanze mutevoli" може бути перекладено як "Правитель повинен вміти пристосовуватися до змінних обставин", де опущено "la caracità di" як надлишковий елемент без втрати змісту.

Компенсація передбачає додавання або підсилення іншого елемента в іншому місці тексту для збереження загального стилю. Наприклад, речення "Il principe deve essere astuto come una volpe e forte come un leone" може бути перекладено як "Правитель повинен бути хитрим, як лис, і сильним, як лев", де оригінальне висловлювання про "хитрість лиса" і "сила лева" збережено, з додаванням пояснення для більшої ясності.

Переклад політичної термінології у трактаті "Державець" вимагає ретельного використання всіх зазначених трансформацій для збереження оригінальної стилістики та забезпечення зрозумілості тексту для українського читача. Врахування культурних, історичних та мовних відмінностей дозволяє створити переклад, який не лише передає зміст оригіналу, але й зберігає його унікальну атмосферу та стиль. Ці трансформації допомагають перекладачам знайти баланс між дослівним перекладом і адаптацією тексту до українського контексту, що є ключовим завданням у процесі перекладу політичних текстів.

2.2 Вплив культурного контексту на переклад політичних концепцій

Переклад політичних концепцій у трактаті Нікколо Мак'явеллі «Державець» вимагає особливої уваги до культурного контексту, оскільки політичні терміни і концепції часто несуть глибоке культурне навантаження. Культурний контекст включає історичні, соціальні, політичні та ідеологічні аспекти, які впливають на сприйняття і розуміння тексту. Врахування культурного контексту є ключовим фактором у створенні точного та адекватного перекладу, який зберігає значення і стилістичні особливості оригіналу.

Одним із головних прикладів впливу культурного контексту на переклад політичних концепцій є термін "tiranno". У трактаті Мак'явеллі

цей термін може мати як негативне, так і нейтральне значення, залежно від контексту. У сучасному українському контексті слово "тиран" має виключно негативну конотацію, пов'язану з жорстоким і авторитарним правителем. Проте у контексті Мак'явеллі "tiranno" може також означати правителя, який використовує свою владу для підтримання порядку і стабільності. Наприклад, у главі XVII, Мак'явеллі пише: "Un principe, specialmente uno nuovo, non può osservare tutte quelle cose per le quali gli uomini sono considerati buoni, perché spesso, per mantenere lo Stato, è necessario agire contro la fede, contro la carità, contro l'umanità, contro la religione." У цьому контексті перекладач може використати термін "правитель" або "владоможець", додаючи пояснення про специфіку поняття "тиран" у контексті Мак'явеллі, щоб передати його нейтральне значення.

Інший приклад – переклад терміну "virtù". У трактаті "Державець" цей термін включає в себе не лише звичайну чесноту або доблесть, але й здатність правителя діяти ефективно і успішно, використовуючи свої здібності та ресурси для досягнення поставлених цілей. У сучасному українському культурному контексті поняття чесноти асоціюється з моральною поведінкою, але не обов'язково з політичною ефективністю. У главі XXV, Мак'явеллі зазначає: "La fortuna determina la metà delle nostre azioni, ma ci lascia controllare l'altra metà." Це речення підкреслює важливість "virtù" у здатності правителя використовувати свої вміння і ресурси. Перекладач може використати слова "вміння і доблесть", щоб адекватно передати значення терміну "virtù", враховуючи його багатозначність і культурний контекст.

Культурний контекст також впливає на переклад концепції "fortuna". У трактаті Мак'явеллі цей термін означає не просто долю або фортуна, але й сукупність зовнішніх обставин, які можуть впливати на успіх правителя. У сучасному українському контексті поняття фортуни асоціюється переважно з випадковістю і удачею. У главі XXV Мак'явеллі пише: "Io

paragono la fortuna ad uno di quei fiumi rovinosi che, quando s'adirano, allagano i piani, rovinano gli alberi e gli edifizii." Перекладач може використати терміни "зовнішні обставини" або "випадковість", щоб зберегти ширше значення терміну "fortuna" і врахувати культурний контекст.

Переклад політичних концепцій також потребує врахування історичних реалій. Наприклад, термін "repubblica" у трактаті "Державець" не обмежується сучасним значенням "республіка". У контексті Мак'явеллі цей термін охоплює широкий спектр форм правління, включаючи олігархічні та демократичні режими. У сучасному українському контексті республіка асоціюється з певними демократичними цінностями та інститутами. У главі III Мак'явеллі пише: "E si deva notare che non v'è cosa più difficile a trattare, né più dubbia di riuscita, né più pericolosa a maneggiare, che farsi capo a introdurre nuovi ordini." У цьому реченні термін "nuovi ordini" може бути перекладений як "нові уряди" або "нові режими", враховуючи ширше значення "repubblica" у контексті Мак'явеллі.[23]

Культурний контекст також впливає на сприйняття концепції "realpolitik", яка є центральною в трактаті "Державець". Мак'явеллі підкреслює прагматичний і безкомпромісний підхід до політики, де мета виправдовує засоби. У сучасному українському контексті така концепція може бути сприйнята як цинічна і аморальна. У главі XVIII Мак'явеллі пише: "E bisogna sapere bene colorire questa natura, ed essere gran simulatore e dissimulatore." Це речення підкреслює необхідність хитрості і маніпуляцій у політиці. Перекладач має зберегти суть концепції, використовуючи додаткові пояснення або адаптації, щоб зробити її зрозумілою для сучасного українського читача. [24]

Переклад терміну "stato" також є прикладом впливу культурного контексту. У трактаті "Державець" цей термін означає не лише сучасне поняття "держави", але й "уряд" та "державний устрій". У сучасному українському контексті поняття держави асоціюється з певними

інституціями і кордонами. У главі IV Мак'явеллі пише: "La principale ragione che ti fa mantenere lo stato è la buona ordinanza del regno." У цьому реченні перекладач може вибрати найбільш адекватний термін, враховуючи історичний та політичний контекст, можливо використовуючи терміни "уряд" або "правління", щоб зберегти точність і адекватність перекладу.

Переклад політичних концепцій у трактаті "Державець" вимагає ретельного врахування культурного контексту для збереження оригінальної стилістики та забезпечення зрозумілості тексту для українського читача. Врахування культурних, історичних та мовних відмінностей дозволяє створити переклад, який не лише передає зміст оригіналу, але й зберігає його унікальну атмосферу та стиль. Перекладачі повинні використовувати різноманітні трансформації, такі як адаптація, транспозиція, модуляція, додавання пояснень, калькування, омітання та компенсація, щоб досягти успішного результату. Ці трансформації допомагають перекладачам знайти баланс між дослівним перекладом і адаптацією тексту до українського контексту, що є ключовим завданням у процесі перекладу політичних текстів.

2.3 Передача стилістичних засобів та риторичних прийомів у перекладі «Державця»

Переклад політичного трактату Нікколо Мак'явеллі «Державець» вимагає не лише точного відтворення змісту, але й збереження оригінальних стилістичних засобів та риторичних прийомів. Стиль Мак'явеллі вирізняється своєю ясністю, стислістю та лаконічністю, а також використанням риторичних запитань, афоризмів і історичних прикладів. Ці елементи не лише роблять текст більш переконливим і живим, але й допомагають досягти основної мети твору – надання практичних порад правителям щодо збереження і зміцнення влади. Тому перекладач має

уважно ставитися до передачі стилістичних засобів та риторичних прийомів, щоб зберегти оригінальну атмосферу і тон «Державця».

Ясність і стислість викладу є однією з головних стилістичних особливостей «Державця». Мак'явеллі уникає складних синтаксичних конструкцій і використовує просту, зрозумілу мову. Це дозволяє досягти основної мети трактату – передати конкретні і практичні рекомендації, які легко запам'ятовуються і можуть бути застосовані на практиці. У главі VI Мак'явеллі пише: "I profeti armati vincono e i disarmati rovinano" ("Озброєні пророки перемагають, а незброєні гинуть"). Це речення демонструє стислість і прямоту викладу, що необхідно зберегти при перекладі: "Озброєні пророки перемагають, а незброєні гинуть."

Риторичні запитання є важливим стилістичним засобом, який часто використовує Мак'явеллі. Вони допомагають залучити читача до активного роздуму над поставленими питаннями і роблять текст більш динамічним. У главі XVIII Мак'явеллі запитує: "Non è meglio essere amato che temuto?" ("Хіба не краще бути коханим, ніж боятися?"). Перекладач має зберегти цю риторичну структуру, щоб передати динамізм і залучення читача до роздумів, наприклад: "Хіба не краще бути улюбленим, ніж вселяти страх?" Афоризми і крилаті вислови є характерною рисою стилю Мак'явеллі. Вони роблять текст більш запам'ятовуваним і служать засобом узагальнення і підкреслення ключових ідей. Наприклад, у главі XXVI Мак'явеллі пише: "Le offese si devono fare tutte insieme, affinché, assaporate meno, offendano meno; i benefici si devono fare a poco a poco, affinché si assaporino meglio" ("Кривди слід наносити разом, щоб вони були менш відчутні; благодійства слід розподіляти поступово, щоб вони краще сприймалися"). Це речення можна перекласти як: "Кривди слід наносити разом, щоб вони були менш відчутні; благодійства слід робити поступово, щоб вони краще сприймалися."

Історичні приклади, які широко використовуються в "Державці", є ще одним важливим стилістичним засобом. Мак'явеллі звертається до історії стародавнього Риму, середньовічної Європи та сучасних йому подій, щоб показати, як різні правителі досягали успіху або зазнавали поразки. У главі VII він згадує про Агатокла: "Agatocle, non solo di privato diventò principe di Siracusa, ma di privato e di infimo, per gradi venne a principe." Переклад цього прикладу має зберегти історичну вагу і аргументацію автора: "Агатокл не лише став правителем Сіракуз із простолюдина, але і з найнижчого стану, поступово піднявшись до князя."

Передача стилістичних засобів вимагає використання різних методів перекладу, таких як транспозиція, модуляція, адаптація, додавання пояснень, калькування, омітання та компенсація. Транспозиція, або зміна граматичної категорії, допомагає зберегти ясність і стислість викладу. Наприклад, у реченні "L'arte della guerra è come l'arte della medicina" ("Мистецтво війни схоже на мистецтво медицини") інфінітив "L'arte" можна перетворити на підрядне речення "Мистецтво війни схоже на мистецтво медицини."

Модуляція, або зміна точки зору чи логічної структури речення, також є важливою для збереження стилю оригіналу. Наприклад, фраза "La natura degli uomini è più propensa al male che al bene" може бути перекладена як "Людська природа більше схильна до зла, ніж до добра". Ця модуляція дозволяє зберегти зміст і зробити фразу більш природною для українського читача.

Адаптація до культурного контексту важлива для передачі стилістичних засобів, які можуть бути незрозумілими для українського читача. Наприклад, термін "principato" можна перекласти як "князівство" або "принципат", але в деяких контекстах може також означати "монархію" або "правління правителя". У реченні "Il principato è la forma di governo in

cui il principe ha il potere assoluto" перекладач може використати "монархія", щоб передати зміст терміну в українському контексті.

Додавання пояснень допомагає зробити текст зрозумілішим для українського читача. Наприклад, речення "Giulio II entrò in Italia con lo aiuto degli svizzeri" можна перекласти як "Юлій II вступив в Італію за допомогою швейцарців", додаючи пояснення про історичний контекст, щоб зробити текст зрозумілішим для українського читача.

Калькування дозволяє зберегти унікальну стилістику оригінального тексту. Наприклад, фраза "Lo stato di emergenza" може бути перекладена як "Стан надзвичайної ситуації", зберігаючи стилістичні особливості і роблячи текст зрозумілим для українського читача.

Омітання деяких частин тексту може бути корисним, якщо вони не мають важливого значення для основного змісту. Наприклад, речення "I Medici hanno saputo governare con saggezza" може бути перекладено як "Медичі вміли правити мудро", де опущено "hanno saputo" як надлишковий елемент.

Компенсація передбачає додавання або підсилення іншого елемента в іншому місці тексту для збереження загального стилю. Наприклад, речення "La fortuna è donna e bisogna, volendola tenere sotto, batterla e urtarla" перекладено як "Фортуна — це жінка, і щоб її підкорити, потрібно бути рішучим і сміливим", де оригінальне висловлювання про "биття і тиснення" замінено на більш прийнятні в українському контексті "рішучість і сміливість".

Отже, передача стилістичних засобів та риторичних прийомів у перекладі "Державця" є надзвичайно важливим завданням, яке вимагає від перекладача не лише високої мовної компетентності, але й глибокого розуміння оригінального тексту і культурного контексту. Використання різних методів перекладу дозволяє зберегти оригінальну стилістику,

динамізм і переконливість тексту Мак'явеллі, забезпечуючи його зрозумілість і адекватність для українського читача.

2.4 Приклади риторичних прийомів у тексті та їхній переклад

Риторичні прийоми є важливим інструментом у політичній літературі, і Нікколо Мак'явеллі майстерно використовує їх у своєму трактаті «Державець». Ці прийоми допомагають автору переконати читача, підсилити аргументи та зробити текст більш виразним і динамічним. У цьому розділі детально розглянемо приклади риторичних прийомів у тексті Мак'явеллі та їхній переклад українською мовою, підкреслюючи важливість збереження риторичних ефектів в оригіналі та перекладі.

Риторичні запитання – це питання, які не потребують відповіді, але служать для залучення уваги читача і підсилення аргументу. Мак'явеллі часто використовує цей прийом, щоб змусити читача замислитися над поставленими питаннями. Наприклад, у главі XVII він запитує: "È meglio essere amato che temuto, o viceversa?" ("Чи краще бути коханим, ніж боятися, або навпаки?"). Це риторичне запитання підкреслює дилему правителя щодо вибору між любов'ю і страхом. При перекладі важливо зберегти риторичну структуру і динамізм: "Чи краще бути улюбленим, ніж боятися, або навпаки?"

Афоризми є короткими, влучними висловами, які узагальнюють ключові ідеї і легко запам'ятовуються. Мак'явеллі використовує афоризми для підкреслення основних принципів політики. Наприклад, у главі XIX він стверджує: "Meglio imporsi che essere compassionevole." ("Краще нав'язати себе, ніж бути співчутливим."). Цей афоризм підкреслює пріоритет сили над співчуттям у політиці. При перекладі необхідно зберегти суть і лаконічність афоризму: "Краще нав'язати себе, ніж бути співчутливим."

Порівняння і аналогії допомагають читачеві краще зрозуміти складні концепції через порівняння їх з більш знайомими явищами. У главі XXIII Мак'явеллі пише: "Gli uomini sono portati a seguire il cammino battuto da altri e a imitare le loro azioni." ("Люди схильні йти прокладеним шляхом і наслідувати дії інших."). Це порівняння підкреслює тенденцію людей слідувати за іншими і наслідувати їх дії. Переклад має зберегти аналогію: "Люди схильні йти прокладеним шляхом і наслідувати дії інших."

Іронія часто використовується Мак'явеллі для підкреслення парадоксальності або критики певних явищ. У главі XXVI він іронічно пише: "Tutti li profeti armati vinsero e li disarmati rovinarono." ("Всі озброєні пророки перемагали, а незброєні гинули."). Ця іронія підкреслює парадоксальність ситуації, коли озброєні пророки перемагають, а незброєні гинуть. Перекладач має зберегти іронічний тон: "Всі озброєні пророки перемагали, а незброєні гинули."

Гіпербола використовується для підсилення емоційного впливу через перебільшення. У главі VIII Мак'явеллі пише: "Non ci è cosa più difficile a trattare, né più dubbia di riuscita, né più pericolosa a maneggiare, che farsi capo a introdurre nuovi ordini." ("Немає нічого складнішого, більш сумнівного у своїй успішності і небезпечнішого, ніж запровадження нових порядків."). Ця гіпербола підкреслює складність і небезпеку введення нових порядків. При перекладі важливо зберегти інтенсивність вислову: "Немає нічого складнішого, більш сумнівного у своїй успішності і небезпечнішого, ніж запровадження нових порядків."

Паралелізм і повтори підсилюють аргументацію, роблячи її більш виразною і переконливою. У главі XX Мак'явеллі пише: "Le offese si devono fare tutte insieme, affinché, assaporate meno, offendano meno; i benefici si devono fare a poco a poco, affinché si assaporino meglio." ("Кривди слід наносити разом, щоб вони були менш відчутні; благодійства слід робити поступово, щоб вони краще сприймалися."). Цей паралелізм підкреслює

протиставлення між кривдами і благодійствами. Переклад має зберегти структуру і ритм оригіналу: "Кривди слід наносити разом, щоб вони були менш відчутні; благодійства слід робити поступово, щоб вони краще сприймалися."

Епітети і порівняння додають образності і допомагають краще зрозуміти характеристики персонажів. У главі VII Мак'явеллі описує Агатокла як "di infimo e scelerato uomo" ("низький і злий чоловік"). Епітети додають емоційного забарвлення і точності в описі. Переклад має зберегти емоційне забарвлення і точність епітетів: "низький і злий чоловік."

Риторичні анфіболії – це двозначні вислови, які можуть мати кілька тлумачень. Мак'явеллі часто використовує їх для підкреслення неоднозначності ситуацій. У главі IX він пише: "Gli uomini dimenticano più presto la morte del padre che la perdita del patrimonio." ("Люди швидше забувають смерть батька, ніж втрату майна."). Цей вислів має двозначне тлумачення і підкреслює матеріалістичну природу людства. При перекладі важливо зберегти двозначність: "Люди швидше забувають смерть батька, ніж втрату майна."

Алюзії на відомі історичні або міфологічні події є важливим елементом риторики Мак'явеллі. У главі XXIV він пише: "Non si deve mai lasciare seguire una strada per un'altra, se non si sa bene a quale rovina conduce." ("Ніколи не слід змінювати шлях, якщо не знаєш, до якої руїни він веде."). Це посилення на подібні вислови у античній літературі. Перекладач має зберегти алюзію, щоб передати глибину вислову: "Ніколи не слід змінювати шлях, якщо не знаєш, до якої руїни він веде."

Антитези створюють контраст між протилежними ідеями, підсилюючи аргументацію. У главі XXI Мак'явеллі пише: "Uno principe prudente deve osservare e praticare le virtù degli altri principi." ("Розсудливий правитель повинен спостерігати і практикувати чесноти інших правителів."). Ця антитеза підкреслює важливість навчання у інших. При

перекладі важливо зберегти контраст: "Розсудливий правитель повинен спостерігати і практикувати чесноти інших правителів."

Полісиндетон – це риторичний прийом, який полягає у використанні повторюваних сполучників для створення ефекту нагромадження. У главі XV Мак'явеллі пише: "Bisogna essere audace e prudente, generoso e parsimonioso, umano e crudele." ("Потрібно бути сміливим і розсудливим, щедрим і ощадливим, людяним і жорстоким."). Цей прийом підкреслює складність і багатогранність правителя. Переклад має зберегти ефект нагромадження: "Потрібно бути сміливим і розсудливим, щедрим і ощадливим, людяним і жорстоким."

Анафора – це повторення слова або фрази на початку кількох послідовних речень або фраз для створення ритму і підсилення аргументації. У главі XVIII Мак'явеллі пише: "Deve un principe sapersi comportare come una bestia; deve imparare a usare la forza; deve sapere quando essere astuto." ("Правитель повинен вміти поводитися як звір; повинен вчитися використовувати силу; повинен знати, коли бути хитрим."). Ця анафора підкреслює важливі характеристики правителя. Переклад має зберегти ритм і повторення: "Правитель повинен вміти поводитися як звір; повинен вчитися використовувати силу; повинен знати, коли бути хитрим."

Асонанс – це повторення голосних звуків у близько розташованих словах для створення мелодійності і ритму. У главі XXII Мак'явеллі пише: "Il principe prudente sa prevedere i pericoli e prepararvisi per tempo." ("Розсудливий правитель знає, як передбачити небезпеки і підготуватися до них завчасно."). Повторення голосного звука "e" створює ритм і мелодійність. Переклад має зберегти цей ефект: "Розсудливий правитель знає, як передбачити небезпеки і підготуватися до них завчасно."

Наведенні приклади риторичних прийомів у тексті Мак'явеллі та їхній переклад українською мовою підкреслюють важливість збереження риторичних ефектів в оригіналі та перекладі. Риторичні запитання,

афоризми, порівняння, іронія, гіпербола, паралелізм, епітети, анфіболії, алюзії, антитези, полісиндетон, анафора та асонанс – всі ці прийоми роблять текст Мак'явеллі не лише інформативним, але й виразним і переконливим. Важливо, щоб перекладачі зберігали ці прийоми, передаючи їхній ефект і значення у перекладі, щоб забезпечити адекватне сприйняття і розуміння тексту українськими читачами.

ВИСНОВКИ

Дослідження жанрово-стилістичних особливостей перекладу політичного трактату Нікколо Мак'явеллі «Державець» на українську мову дало змогу виявити ключові аспекти та виклики, з якими стикається перекладач. Аналіз оригінального тексту та його перекладу дозволив розкрити глибину і складність завдань, пов'язаних із збереженням стилістичних та риторичних прийомів, що є невід'ємною частиною авторського задуму.

Політичні терміни, які використовує Мак'явеллі, мають багатозначне значення і вимагають глибокого розуміння історичного та культурного контексту для їх адекватного перекладу. Зокрема, термін "virtù" включає в себе не лише чесноту, а й політичну ефективність і майстерність правителя. Переклад цього терміну як "вміння і доблесть" дозволяє зберегти багатозначність і точність значення. Подібні терміни мають різні конотації в різних історичних і культурних контекстах, тому важливо враховувати ці нюанси при перекладі.

Врахування культурного контексту є ключовим для збереження адекватності перекладу. Наприклад, термін "tiranno" у контексті Мак'явеллі може мати як негативне, так і нейтральне значення. Для українського читача важливо пояснити специфіку цього поняття, використовуючи терміни "правитель" або "владоможець" з додатковими поясненнями. Це дозволяє уникнути неправильного тлумачення та зберегти оригінальний зміст.

Стилістичні засоби, такі як метафори, аналогії, риторичні запитання, афоризми, історичні приклади, гра слів, паралелізм, епітети, порівняння та іронія, є важливими елементами стилю Мак'явеллі. При перекладі необхідно зберегти їх для досягнення того ж риторичного та емоційного ефекту, що і в оригіналі. Наприклад, метафора "Il principe deve essere come il leone e come la volpe" має бути перекладена як "Правитель повинен бути

як лев і як лисиця," зберігаючи образність та символізм. Збереження цих стилістичних елементів є критичним для передання всієї глибини та багатогранності оригінального тексту.

Мак'явеллі широко використовує риторичні прийоми для підсилення своїх аргументів. Риторичні запитання, як у реченні "È meglio essere amato che temuto, o viceversa?" ("Чи краще бути улюбленим, ніж боятися, або навпаки?"), афоризми, наприклад, "Meglio imporsi che essere compassionevole" ("Краще нав'язати себе, ніж бути співчутливим"), та іронія, як у вислові "Tutti li profeti armati vinsero e li disarmati rovinarono" ("Всі озброєні пророки перемагали, а неозброєні гинули"), мають бути точно передані у перекладі для збереження оригінальної виразності тексту. Ці риторичні прийоми роблять текст більш динамічним і переконливим, що є важливим для політичного трактату.

Застосування різноманітних перекладацьких стратегій, таких як транспозиція, модуляція, адаптація, додавання пояснень, калькування, омітання та компенсація, дозволяє перекладачам знайти баланс між дослівним перекладом і адаптацією тексту до українського контексту. Це забезпечує точність і адекватність перекладу, збереження оригінальної стилістики і зрозумілості тексту для українських читачів. Кожна з цих стратегій відіграє важливу роль у збереженні структури та значення оригінального тексту.

Збереження емоційного та риторичного впливу оригіналу є важливим завданням перекладача. Це включає точне відтворення стилістичних та риторичних прийомів, які використовує Мак'явеллі для залучення і переконання читача. Збереження структури, ритму, повторів, метафоричності та образності є критично важливими для досягнення цього завдання. Наприклад, при перекладі риторичних запитань важливо зберегти їхню силу і динамізм, щоб текст не втрачав своєї переконливості.

Переклад політичного трактату "Державець" Нікколо Мак'явеллі є складним і багатогранним завданням, яке вимагає від перекладача не лише глибокого розуміння оригінального тексту, але й майстерності у використанні різноманітних перекладацьких стратегій. Врахування культурного та історичного контексту, збереження стилістичних засобів та риторичних прийомів є ключовими для створення адекватного перекладу, який збереже оригінальний задум, стиль та емоційний вплив твору. Точне відтворення всіх цих елементів дозволяє передати читачам не лише зміст, але й атмосферу та значення оригінального тексту, що є критично важливим для адекватного сприйняття та розуміння твору Мак'явеллі.

Висновки щодо жанрово-стилістичних особливостей перекладу

Переклад політичного трактату Нікколо Мак'явеллі «Державець» на українську мову є складним і багатоаспектним завданням, яке вимагає від перекладача глибокого розуміння оригінального тексту, історичного та культурного контексту, а також майстерності у використанні перекладацьких стратегій для збереження стилістичних та риторичних особливостей оригіналу. У процесі дослідження було виявлено кілька ключових аспектів, які визначають жанрово-стилістичні особливості перекладу цього твору.

По-перше, важливим аспектом перекладу є збереження багатозначності та специфічності політичних термінів, які використовує Мак'явеллі. Терміни такі, як "virtù", "fortuna", "tiranno" тощо, мають багатозначні значення, що вимагає від перекладача глибокого розуміння і точного передання їхньої суті. Це дозволяє зберегти точність і адекватність перекладу, а також забезпечити правильне сприйняття тексту українськими читачами.

По-друге, врахування культурного контексту є критично важливим для адекватного перекладу. Мак'явеллі писав свій трактат у конкретному історичному і культурному контексті, який впливає на значення і

сприйняття його твору. Перекладач повинен враховувати ці аспекти, щоб зберегти культурні особливості і контекстуальне значення термінів та концепцій. Це включає не лише переклад термінів, але й адаптацію стилістичних та риторичних прийомів до української культури і мови.

По-третє, збереження стилістичних засобів, таких як метафори, аналогії, риторичні запитання, афоризми, історичні приклади, гра слів, паралелізм, епітети, порівняння та іронія, є важливим для збереження оригінального стилю і тону твору Мак'явеллі. Ці стилістичні засоби роблять текст виразним і переконливим, а їхнє точне відтворення у перекладі дозволяє передати читачам всю глибину і багатогранність оригіналу.

По-четверте, використання риторичних прийомів у тексті Мак'явеллі є ключовим елементом його стилю, що робить текст динамічним і переконливим. Риторичні запитання, афоризми, іронія, гіпербола, паралелізм та інші риторичні засоби підсилюють аргументи автора і роблять його вислови більш виразними. Перекладач повинен зберегти ці прийоми, щоб зберегти риторичний ефект і силу аргументації оригіналу.

По-п'яте, застосування різноманітних перекладацьких стратегій, таких як транспозиція, модуляція, адаптація, додавання пояснень, калькування, омітання та компенсація, дозволяє перекладачеві знайти баланс між дослівним перекладом і адаптацією тексту до українського контексту. Ці стратегії допомагають зберегти оригінальну стилістику, структуру та ритм тексту, а також забезпечують зрозумілість і адекватність перекладу для українських читачів.

Нарешті, важливим аспектом перекладу є збереження емоційного та риторичного впливу оригіналу. Мак'явеллі використовує різноманітні стилістичні та риторичні прийоми для залучення і переконання читачів, і перекладач повинен зберегти ці елементи, щоб текст не втрачав своєї переконливості та емоційної сили. Це включає точне відтворення метафор,

риторичних запитань, афоризмів, історичних прикладів та інших стилістичних засобів, що роблять текст виразним і динамічним.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що переклад політичного трактату «Державець» Нікколо Мак'явеллі є складним і багатоаспектним завданням, яке вимагає від перекладача глибокого розуміння оригінального тексту, історичного та культурного контексту, а також майстерності у використанні перекладацьких стратегій для збереження стилістичних та риторичних особливостей оригіналу. Точне відтворення цих елементів дозволяє передати читачам не лише зміст, але й атмосферу та значення оригінального тексту, що є критично важливим для адекватного сприйняття та розуміння твору Мак'явеллі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гайдук, І. Лексико-стилістичні особливості перекладу політичних промов з англійської на українську мову / Ірина Гайдук. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. – 220 с.

2. Гринько, С. Граматичні та синтаксичні особливості перекладу англомовних політичних текстів українською / С. Гринько. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. – 210 с.
3. Джиоєв, С. Р. Лексичні особливості перекладу англомовних кіносценаріїв у жанрі фентезі українською мовою / Джиоєв Сослан Рафаєльович. – Київ: Київський університет, 2021. – 168 с.
4. Каліщук, Д. М. Лінгвокультурні особливості перекладу політичного дискурсу / Д. М. Каліщук. – Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2016. – 150 с.
5. Мак'явеллі, Н. Державець / Перекл. з італ. Анатоль Перепадя. Київ: Дніпро, 2007. 320 с.
6. Мак'явеллі, Н. Державець / Перекл. з італ. Анатоль Перепадя. Харків: Фоліо, 2019. 224 с.
7. Мак'явеллі, Н. Флорентійські хроніки. Державець / Перекл. з італ. Анатоль Перепадя. Київ: Дніпро, 2009. 368 с.
8. Особливості перекладу та інтерпретації українських та британських політичних текстів різних відеожанрів / ред. О. І. Петрова. – Херсон: ХДУ, 2020. – 180 с.
9. Перепадя А. О. Пам'яті Анатолія Перепаді / Леонід Фінберг. – К.: Критика, 2008. – 156 с.
10. Перепадя, Анатоль Олексійович // Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Перепадя_Анатоль_Олексійович
11. Перепадя Анатоль Олексійович / ВУЕ. URL: https://vue.gov.ua/Перепадя_Анатоль_Олексійович
12. Переклад текстів політичного дискурсу: стратегії, виклики, перспективи / ред. М. І. Петров. – Київ: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2019. – 240 с.
13. АНАТОЛЬ ПЕРЕПАДЯ: «ОСЬ ВАМ, МОЇ ЗЕМЛЯКИ, ВЕЛИКА КНИГА ХХ СТОЛІТТЯ НАШОЮ МОВОЮ» / Тарас Марусик // ZN.ua, 2002.
14. Валентина Савчин. Лукашіяна Анатолія Перепаді // Журнал «Всесвіт». – 2021. – № 5.

15. Anglo, S. Machiavelli's 'The Prince' and its Early English Translators // Renaissance Quarterly. 1969. – № 1. – С. 17-34.
16. Atkinson, J. E. Niccolò Machiavelli: A Biography. New York: McGraw-Hill, 1976. 390 с.
17. Baron, H. The Crisis of the Early Italian Renaissance. Princeton: Princeton University Press, 1955. 620 с.
18. Bock, G. Machiavelli and Republicanism. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 304 с.
19. Butters, H. Machiavelli and the Art of Renaissance History. Oxford: Clarendon Press, 1988. 256 с.
20. De Grazia, S. Machiavelli in Hell. Princeton: Princeton University Press, 1989. 512 с.
21. Gilbert, A. Machiavelli: The Chief Works and Others. Durham: Duke University Press, 1965. 756 с.
22. Hulliung, M. Citizen Machiavelli. Princeton: Princeton University Press, 1983. 280 с.
23. Kocis, R. Machiavelli Redeemed: Retrieving His Humanist Perspectives on Equality, Power, and Glory. Bethlehem: Lehigh University Press, 1998. 272 с.
24. Machiavelli, N. Il Principe / Перекл. з італ. Іван Рябчій. Київ: Дніпро, 2009. 320 с.
25. Machiavelli, N. The Prince / Перекл. George Bull. London: Penguin Classics, 1961. 176 с.
26. Mansfield, H. C. Machiavelli's Virtue. Chicago: University of Chicago Press, 1996. 432 с.
27. McCormick, J. Machiavellian Democracy. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 320 с.
28. Najemy, J. M. (ред.). The Cambridge Companion to Machiavelli. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 320 с.

29. Nederman, C. Machiavelli: A Beginner's Guide. Oxford: Oneworld Publications, 2009. 224 c.
30. Pitkin, H. Fortune Is a Woman: Gender and Politics in the Thought of Niccolò Machiavelli. Berkeley: University of California Press, 1984. 358 c.
31. Skinner, Q. The Rhetoric of Machiavelli's 'The Prince' // History of Political Thought. 1981. – № 2. – С. 202-222.
32. Sullivan, V. Machiavelli's Three Romes: Religion, Human Liberty, and Politics Reformed. DeKalb: Northern Illinois University Press, 1996. 248 c.
33. Viroli, M. Machiavelli's God. Princeton: Princeton University Press, 2010. 288 c.
34. Vivanti, C. Niccolò Machiavelli: An Intellectual Biography. Princeton: Princeton University Press, 2013. 288 c.

СПИСОК ЕМПІРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Liu, Y. and Wang, C. "In Other Words: What's Happened to Metaphors in the Translation of Political Texts" // International Journal of Translation, Interpretation and Applied Linguistics. 2021. 3 (2), c. 16-30.
2. He, Sui, Shuttleworth, Mark and Wang, Caiwen "Translating Cognitive and Linguistic Metaphors in Popular Science: A Case Study of Scientific Discoveries" // transLogos Translation Studies Journal. 2022. 5 (2), pp. 1-26.

RIASSUNTO

La traduzione del trattato politico "Il Principe" di Niccolò Machiavelli rappresenta un compito complesso e multiforme che richiede al traduttore una profonda comprensione del testo originale, del contesto storico e culturale,

nonché delle competenze necessarie per utilizzare strategie di traduzione efficaci. Attraverso l'analisi delle caratteristiche di genere e stilistiche, abbiamo identificato diverse sfide e aspetti chiave che influenzano la traduzione di questo importante testo politico.

Uno degli aspetti più rilevanti è la necessità di preservare la polisemia e la specificità dei termini politici utilizzati da Machiavelli, come "virtù", "fortuna" e "tiranno". Questi termini, che possiedono significati multipli e sfumati, richiedono un'attenzione particolare per garantire un'interpretazione accurata e adeguata nella lingua di arrivo.

Inoltre, la considerazione del contesto culturale è essenziale per mantenere l'adeguatezza della traduzione. I dispositivi stilistici e retorici utilizzati da Machiavelli, come metafore, analogie, domande retoriche, aforismi, esempi storici, giochi di parole, parallelismi, epiteti, confronti e ironia, devono essere accuratamente tradotti per preservare l'espressività e l'impatto retorico dell'originale.

Le strategie di traduzione, come trasposizione, modulazione, adattamento, aggiunta di spiegazioni, calco, omissione e compensazione, giocano un ruolo cruciale nel trovare un equilibrio tra fedeltà al testo originale e adattamento al contesto culturale e linguistico della lingua di arrivo. L'uso appropriato di queste strategie permette di mantenere la struttura, il ritmo e le caratteristiche stilistiche del testo originale.

Infine, la traduzione di "Il Principe" deve riuscire a preservare l'impatto emotivo e retorico del testo di Machiavelli. Ciò include la precisa riproduzione delle metafore, delle domande retoriche, degli aforismi e degli esempi storici, al fine di mantenere l'originale forza persuasiva e la dinamica del testo.

In sintesi, la traduzione del trattato politico "Il Principe" richiede un'approfondita comprensione e una meticolosa attenzione ai dettagli, per assicurare che il significato, lo stile e l'impatto emotivo dell'opera originale siano mantenuti nella traduzione. Questo studio contribuisce a una migliore

comprensione delle complessità e delle sfide della traduzione di testi politici, e fornisce raccomandazioni per migliorare l'adeguatezza e la precisione delle traduzioni future.